

25.76x31.99	1/3	48 עמוד	מוסף חינוך	26/08/2013	38510873-5
הכפר הירוק בית הספר - 90290					

באים בעוב

על

שישה בתי ספר ומרכזים שיוצאים מהמסגרת, אבל פוגעים במטרה

מאת עפרי שובל

כולם מרגישים בעננים

תיכונט על שם נתן אלתרמן

מזה שנה פועל בצפון תל אביב תיכונט ע"ש נתן אלתרמן - תיכון הייטקיסטי וחדשני המקליד על דגלו את המשפט "תהום עוברים בקפיצה אחת", כשהתהום במקרה זה היא הפער בין העולם הישן לחדש. את בית הספר מנהל רם כהן, לשעבר מנהל עירוני א' בתל אביב ובוגר מכון מנרל למנהיגות, בחסותה הנלהבת של עיריית תל אביב ובתמיכת משרד החינוך. תפיסת העולם של כהן חדשנית. כבר היום, בניגוד לבתי ספר מיושנים שבהם חררי מחשבים שוממים, מצליח כהן ליישם את מיטב החידושים הטכנולוגיים. "כל בית הספר נמצא על ענן", הוא אומר ומתכוון לכך שהספרים, המחברות, השיעורים והמבחנים, הדיונים כפורומים, מאגרי המידע, הקישורים, כולם נמצאים באינטרנט. בלחיצת כפתור מתקשרים עם כל אלו מכל מקום בעולם.

השנה למרו בבית הספר תלמידי שכבה ז' בלבה. בשנה הבאה תיפתח גם שכבת ח'. לומדים שם את מקצועות העתיד: מדעים, רובוטיקה, מחשבים ותכנות, אקולוגיה, גיאוגרפיה חברתית ומדיה. הכלים הטכנולוגיים המתקדמים מאפשרים לכהן לממש את חזונו - למידה בכל זמן ומקום, ללא משמעות של חופשים וימי לימוד, המשותפת לתלמידים מכל העולם תוך שימוש במאגרי מידע מוקלטים.

כהן מודע למצב העדין שנוצר בין המורים לתלמידיהם, הנגוד מהחידושים העצומים ומסכרי: "מה שנראה עד היום כאמת, ייתכן ואינו עוה. השינויים המתחייבים מהפער בין העולם הישן לחדש ומהחתיכה ליעד לא ברור מצייפים ערעור ואי וודאות גדולה כיחס לאמונה של המחנכים בעבודתם. אלה שאין בהם את תחושת הערעור הזו, אינם רואים את התהום הפעורה בינם לבין תלמידיהם".

מהכלא לבגרות ולהדרכה

מרכז הוליסטי לשיקום נוער עבריין

בימים אלה שוקד תומר בוהדנה על הקמת מרכז הוליסטי לשיקום נוער עבריין, ומשתמש בשיטות שפותחו במרכזים רומים בארצות הברית ובמדינות אחרות. בוהדנה, שהתפרסם כמ"פ שדאג לשלום חייליו כשנפצע במלחמת לבנון השנייה, סיים את לימודיו במכון מנרל למנהיגות ויקים בתוך שנה מסגרת הוליסטית עבור 30 נערים בגילי 15-20 ששוחררו ממאסר. מתוך הכנה שהמפתח להצלחה הוא השכלה, ישלימו הנערים - יהודים, מוסלמים ונוצרים - את תעודת הבגרות וישתתפו בקורסים במוסדות אקדמיים. לאחר שישלימו שנתיים כחניכים יוכלו להפוך למדריכים במרכז ולייסר קהילה.

החידוש הגדול, לדבריו של בוהדנה, הוא שהמרכז לא יהיה תהום ומגודר כפי שקורה במרכזים שונים ברחבי הארץ, אלא ישכון בתוך קהילה שיתופית נורמטיבית ופלורליסטית. בוהדנה מגבש בימים אלה צוות איכותי ומסכרי: "מה שמבדיל בין מסגרת טובה לפחות טובה אינה העובדה שאתה שוחה עם דולפינים או מגרל צנוניות, אלא היכולת להכיל את בני הנוער. מכאן החשיבות של כל אחד מאנשי הצוות. אני מאמין בחווית החיבור ל'אני' ובגילוי העצמי האמיתי שערף שיתרחש בגיל צעיר". העמותה פועלת מול משרד הרווחה, באינטרקציה עם הקיבוץ ועל פי תוכנית 12 הצעדים הרוחנית. "כל אחד מכין את אלוהים על פי תפישתו", אומר בוהדנה, "צריך להבין, כאן לא מדובר בילדי צפון תל אביב. הציפיות מהם צריכות להיות ריאליות. אם בסופו של יום הם יפסיקו לפרוץ ולגנוב ויהיו לאנשים עובדים ומשלמי מיסים, הצלחנו".

"מה שנראה עד היום כאמת, ייתכן ואינו עוה. השינויים המתחייבים מהפער בין העולם הישן לחדש ומהחתיכה ליעד לא ברור מצייפים ערעור ואי וודאות"

רם כהן

"כזה שמבדיל בין מסגרת טובה לפחות טובה אינה העובדה שאתה שוחה עם דולפינים או מגרל צנוניות, אלא היכולת להכיל את בני הנוער"

תומר בוהדנה

תוכנית ארבע הנקודות

המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח)

במרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח) מבינים שחדשנות ויצירתיות הם חלק בלתי נפרד מהחינוך במאה ה-21, ולכן הם מרכיב קבוע בפיתוחים השונים המשולבים בבתי הספר בארץ. למידה מבתי ספר פורצי דרך ברחבי העולם היא חלק בלתי נפרד מעבודת המרכז. גיא לוי, מנהל חדשנות פדגוגית במט"ח, מציין מספר עקרונות שיאפשרו הטמעה של פדגוגיה חדשנית:

- 1. האדם היוצר:** מהפכת האינטרנט הפכה את כולנו לא רק לצרכני מידע אלא גם ליוצרי מידע, וכך צריכה להיות מעוצבת סביבת הלמידה שתאפשר לתלמידים ולמורים לפתח את היצירתיות שלהם, את הביקורתיות ואת היכולת לפתור בעיות באופן שיתופי.
- 2. הלמידה כמשחק:** השנה ביצענו ננו פיילוט ביצירתיות ושיתופיות במתמטיקה. במסגרת הפיילוט הילדים פתרו בעיות מורכבות במתמטיקה בדרכים לא שגרתיות והרגישו כאילו הם משחקים. בסיכום התהליך הם אמרו "שיחקנו, לא למדנו". זה משפט מדהים המלמד עד כמה אנחנו שבוים בתכניות, כלומר, לשחק זה לא ללמוד, בעוד המשחק מזמן לנו את רכישת המיומנויות הדרושות לחיים במאה ה-21.
- 3. למידה אונליין:** פותחת אפשרויות חדשות בעיקר בבית הספר התיכון, הן במתן הזדמנויות שוות לכל התלמידים והן בהרחבת אפשרויות הבחירה. תלמידים בבתי ספר קטנים בפריפריה, שבהם אין מגמות מתקדמות במתמטיקה במדעים, יכולים ללמוד בתיכון הווירטואלי ולמשש את זכותם למצוינות. היצע רחב של קורסים וירטואליים יאפשר לתלמידים לבחור תחומים שיקדמו את המטרות האישיות שלהם כמו סינית, יזמות, אמנויות וכדומה, ויצמצם באופן משמעותי את הפער בין בית הספר לאוניברסיטה. הלמידה אונליין יכולה להתבצע בבית הספר או בבית, זה גמיש, הרי למי אכפת שהתלמיד צופה בהרצאה בשעת ערב מאוחרת ומבצע את המטלה?
- 4. פרסונליזציה:** מערכת החינוך בצורתה הנוכחית נותנת מענה לכיתה, לא לתלמיד הבודד. כך היא מתקצבת. המצב האופטימלי יהיה תקצוב הנותן מענה ליכולותיו האישיות של כל תלמיד. השקעה דיפרנציאלית כזו תשתלם בעתיד, אם תלמיד מהפריפריה, לרוגמה, יקבל בעקבותיה את ההזדמנות ללמוד מדעים או הנדסה באוניברסיטה.

הילדים פתרו בעיות מורכבות במתמטיקה בדרכים לא שגרתיות והרגישו כאילו הם משחקים. בסיכום התהליך הם אמרו "שיחקנו, לא למדנו"

עזבו מחברות, קחו לפסופ

בית הספר היסודי אלראזי בבאקה אל גרבייה

ביישוב הערבי באקה אל גרבייה פועל מאז 2009 בית ספר היסודי אלראזי, המוביל בשיטות הוראה חדשניות ובטכנולוגיות מתקדמות. האחראי להצלחה הגדולה הוא מנהל בית הספר מוניר ענאבוסי, שהחליט לעזוב את תפקידו הקודם כמבקר הראשות המקומית ולנהל בית ספר מתוך ההכרה שאפשר לפעול אחרת בחינוך. הוא פעל ללא לאות לגיוס כספים והכנים מקרנים ולוחות חכמים לכל הכיתות, סיפק מחשבים ניידים לכל התלמידים והביא לשיתוף פעולה עם מט"ח (המרכז לטכנולוגיה חינוכית), שצוות הדרכה גדול מטעמו מגיע בקביעות לבית הספר.

הילדים במקום מעלים מצגות שיתופיות שבהן כולם משתתפים וכולם יכולים לתקן האחד את השני אונליין, גם במהלך השיעור וגם בבית. בסוף כל שיעור יכולים הילדים להוסיף שכבות מידע דיגיטלי על החומר שזה עתה למדו, ממש כמו בוויקיפדיה, ולשלוח למורה שלהם לבדיקה. ילדי כיתות ו' מגיעים לבית הספר רק עם המחשב הנייד שלהם ועם המחברות, ללא ספרי לימוד, במסגרת יוזמת בית הספר "הילקוט הדיגיטלי". בעקבות ההצלחה, נבחר בית הספר לתוכנית התקשוב של משרד החינוך "קול קורא ספרים דיגיטליים". בנוסף, חבר ענאבוסי למהנדס מחשבים שיכשיר באופן אינטנסיבי את ילדי כיתות ד'-ו', כך שיחשפו לטכנולוגיה החדשנית ביותר.

ואיך מגיבים הילדים וההורים למגוון החידושים? ענאבוסי: "בהתחלה ההורים היו בחרדה גדולה והחליטו לא לשלוח שישו ילדים לבית הספר. הם לא הסכימו שהילד יילך לבית הספר ללא הספרים, אז פתחנו קורס מחשבים להורים על חשבון בית הספר. בסופו של דבר, כל הילדים חזרו, וההורים הבינו שהם צריכים להתאים את עצמם לרוח התקופה". כיום עולה הביקוש לבית הספר על ההיצע, למרות מיקומו של בית הספר "בשכונה הכי קשה מבחינת המצב הסוציו-אקונומי", לדברי ענאבוסי, ולמרות "הסטיגמה על שכונת הסמים".

הילדים במקום מעלים מצגות שיתופיות, שבהן כולם משתתפים וכולם יכולים לתקן האחד את השני אונליין

לא מה שחשבתם

תיכון הכפר הירוק

בשנים האחרונות מתחולל מהפך בתודעה הציבורית כאשר לתיכון הכפר הירוק. בעבר היה זה בית ספר חקלאי המבוסס כולו על פנימייה, והיום מהווים ילדי הפנימייה כ-30 אחוז בלבד. יתר התלמידים מגיעים מ-110 יישובים שונים, כולל תל אביב. ד"ר קובי נווה, מנהל הכפר הירוק, מספר על נהירה מתמדת של 4,000 בקשות קבלה לכפר מדי שנה, כשמתוכנן מתקבלים 350 תלמידים חדשים בלבד. אז מה גורם לכך? לפי ד"ר נווה מדובר קודם כל בהצלחה של מודל חדש ויחיד בארץ, המקיים אינטגרציה שעובדת היטב בין ילדי הפנימייה לילדים המצטיינים מכל האזוה. לדבריו, מהכפר יצאה בשורת המסלולים ומגמות הלמידה הייחודיים, ובהם כיתת מחוננים, כיתות מנהיגות סביבתית, קדם רפואה, וטרינריה, מנהיגות אנגלית, מנהיגות כלכלית, רובטיקה ומוזיקה קלאסית ואמנויות. בהתלהבות רבה הוא מספר על החידוש הגדול, כשבראשונה בישראל עובדים בכפר במרץ בימים אלה על הקמת קולג' בינלאומי לתלמידים מצטיינים מכל העולם, המוקם על ידי בוגרי בית ספר UBC. בית הספר ייבנה בתחומי הכפר הירוק כפנימייה ויפתח בספטמבר 2014. בקולג' ילמדו מורים מובילים מכל העולם, ילמדו בו באנגלית בני נוער יהודים, ערבים ומוסלמים וכן בני נוער מכל העולם. במסגרת לימודיהם ייבחנו התלמידים בבגרות הבינלאומית (IB).

"הכפר הירוק נמצא במקום הראשון בארץ בהישגים ובמקום הראשון לפי תוצאות המיצ"ב", אומר ד"ר נווה בסיפוק. "הנטייה הטבעית של אדם היא לחיות בשגרה נוחה, גם האריות מנמנמים כל הזמן, אבל היציאה מהשגרה דורשת אנרגיות. צריך לתכנן, לגייס מורים, לבנות תוכניות, ואנחנו עובדים קשה כדי לחדש ולשנות כל הזמן".

בעבר היה זה בית ספר חקלאי המבוסס כולו על פנימייה, והיום מהווים ילדי הפנימייה כ-30 אחוז בלבד

25.72x31.35	3/3	50	עמוד	חינוך	מוסף	העיר -	26/08/2013	38510900-6
הכפר הירוק בית הספר - 90290								

האלטרנטיבה של המגזר

ישיבת חכמי לב בירושלים

"ומהו הישגם הגדול של מזרי עין הים? בכך שנטשו את דרך סימני הקריאה בחינוך שבה הכל מובן וברור ואוטומטי ומונחת מלמעלה, ובהרו בסימן השאלה" ברוך יעקבי

בימים אלה ממש (אם להיות מדויקים בתאריך א' באלול) תיפתח בירושלים ישיבת חכמי לב, ישיבה תיכונית חרדית ייחודית, שבמסגרתה יילמדו לימודי ליב"ה, כשהמטרה היא להגיע לבגרות מלאה לפחות. הרב בצלאל כהן, בוגר בית הספר מנרל למנהיגות, מקים את הישיבה במסגרת האגודה לקידום החינוך. כהן מבקש להבהיר כי המודל המסוים אותו יפתח הוא ייחודי ביותר, ונולד מתוך צורך של האוכלוסייה החרדית. כיום, המודל הנורמטיבי של בנים חרדים המסיימים את בית הספר היסודי הוא לימודי קורס וגמרא בלבד ב"ישיבה קטנה" מתפילת שחרית (שבע בבוקר) ועד תפילת ערבית (תשע בערב). בישראל קיימות 300 ישיבות קטנות כאלה, אולם דבר ידוע הוא, לדברי כהן, שמעל 30 אחוז מהנערים לא מוצאים את מקומם בהן. הם נושרים ולומדים ב-50 מוסדות חרדיים המלמדים לימודים כלליים ברמה נמוכה. "אלה ילדים שהחברה החרדית מוותרת עליהם והציפיות מהם לא גבוהות", הוא אומר. הם לא יכולים להגיע לאחת מחמש הישיבות התיכוניות החרדיות, כי אליהן מגיעים נערים ממשפחות מודרניות, ופה מרובר לרוב באוכלוסיות חלשות. לטענתו, אותם 30 אחוז הנושרים מהישיבות הקטנות הם ילדים טובים ומוכשרים, שיכולים להצליח במסגרת חברתית מגוונת. הישיבה שהוא מקים מציעה לילדים מצוינות תנית ומצוינות לימודית בקורס וחול. בעוד יומיים יגיעו לישיבה 14 בני 13-15 ויחלו בלימודיהם. מאחר ומרובר בקבוצה קטנה, העלות היא 1,000 שקל לחורש, אולם כהן מאמין שבמהרה ייפתחו לפחות שתי כיתות ובהן 80 תלמידים. "ההתחלה תמיד קשה, אבל אני בטוח שנצליח", הוא מסכם.

בישיבה יילמדו לימודי ליב"ה, כשהמטרה היא להגיע לבגרות מלאה לפחות

ציולמים יורם לביא, דבורה גרודה, ניר כפרי, באדיבות משרד אדריכלים אליקים, אמיל שלמן, באדיבות ישיבת חכמי לב

לא משל ולא חלום

ברוך יעקבי חושף את סוד עבודתם של מורי בית הספר עין הים בחיפה

לכית הספר הניסויי עין הים בחיפה מגיעים התלמידים, המורים וההורים כדי... לשחק. כשתכנסו לבית הספר תראו קבוצות תלמידים הלומדים במגוון זירות משחקיות. למשל, תלמידים בחורשה מנסים לפצח עקרונות מתמטיים באמצעות כתבי חידה התלויים על העצים. התלמידים אוספים, מסדרים, ממיינים ומארגנים קבוצות של עלים או אצטרובלים כדי להבין כפל, או מטילים אבנים לכור שחפרו ומתמודדים עם שבירת עשרת המרה. אחרים מזהים את השלם וחלקיו בסלמות של אולם הספורט ומשליבים פעילות ספורטיבית וחשבונתית, או יוצאים למרחביו של בית הספר עם כלי מדידה כדי לזהות צורות הנרסיות ולהגדיר אותן. במרחב משחקי אחר (מקלט) תלמידים יוצרים במפעלון בית ספרי משחק קופסה שעוסק בציוני דרך בהקמת המדינה, ואפשר גם להכין משחק ללימוד האותיות והספרות בעדבית. בפנית הצפרות תלמידים מכינים מתקני האכלה, עורכים תצפיות ומחכים לנקר הסורי. בשיעור ספרות מגלים את מאפייני הסיפור העממי באמצעות משחקי תפקידים והתחפשות. ניתן ליישם עקרונות מדעיים ולהכיר סביבות חיים במשחק הישרדות בחוף שקמונה הסמוך לבית הספר, להכיר יבשות ואוקיינוסים כשקופצים בתבנית משחק "ים-יבשה" כמגרש, להבין את המשמעות הלשונית של זכר-נקבה, הפכים או מילים נרדפות כתבנית החילוץ שכתוצר או כעזרת תבנית הלטאה במסדרון. כמוזיאון הימי מלמדים סימטריה בעזרת עתיקות פסיפסים, בחוף הים מתחפשים לפיראטים שהגיעו לחיפה הקדומה, כותבים מכתבים בכתב סתרים ומטמינים בבקבוק, וכתל שקמונה, כמו בלשים, חושפים את שרידי התל ומפענחים את תולדות העיר חיפה. התלמידים חווים חוויה של חקר וגילוי, ולצוות המורים זו הוראה מתוך התבוננות מחורשת בתלמידים ובתפישת התפקיד שלהם. המורה עובר בין התלמידים, מכוון ומדריך, שואל שאלות, פותח ערוצי למידה ויוצר למידה משחקית.

כל זה לא משל ולא חלום, זהו סיפור הצלחה של צוות מורים בבית ספר ציבורי בשכונה מוחלשת בחיפה, שעמד לפני כמה שנים בפני סגירה, וכנגד כל הסיכויים המציא את עצמו מחדש. בקרב רבים רווחת ההנחה: ללמוד זה דבר רציני, משחק נוער לשעשוע. תופעת האדם המשחק נעצרת דווקא בשערי בתי הספר. המורים בעין הים מערערים על מוסכמה זו ומובילים שינוי פרדיגמטי: משחק הוא למידה, ולמידה משמעותית נוצרת כשמשחקים. בתהליך ממושך ובלתי פוסק, מבית היוצר של גף ניסויים ויזמות, הצוות מאמץ את מוכנו הרחב של המשחק כחלק בלתי נפרד מהיציאה, המדע והתרבות. לפיכך הילד הלומד בהצלחה הוא הילד המשחק, המורה המלמד מתוך עניין הוא המורה המשחק, וההורים יוצרים קהילה משחקת. בעין הים מאמינים כי המצב המשחקי הוא המצב הטבעי בתהליכי למידה, הפרשנות של כל מורה לתוכנית הלימודית יוצרת פדגוגיה משחקית ייחודית, ומאפייני המרחב המשחקי הפכו לתרבות ארגונית. לכל תלמיד מסלול צמיחה משחקי, השתלמויות חדר מורים נבנות כמליאות משחקות, השותפות עם הנהגת ההורים נרקמת על פי המודל המשחקי, במרכז הפצה עין הים (כניהולה של גלי אביר-גיל) מכשירים מנהיגות משחקית ועוסקים בפיתוח תרבות ארגונית משחקת עם שותפים מתחום החינוך ומהגודר העסקי. הצוות הצליח ליצור גם מהפך עירוני - ילדים למשפחות מבוססות מרכז הכרמל שלמעלה יורדים ללמוד בחיפה שלמטה ובחורים באלטרנטיבה של למידה משחקית.

ומהו הישגם הגדול של מורי עין הים? בכך שנטשו את דרך סימני הקריאה בחינוך, שבה הכל מובן וברור ואוטומטי ומונחת מלמעלה, ובהרו בסימן השאלה, בספק, בהתבוננות ובחקר עצמי. התרגלנו לכך שאומרים לנו לעשות חינוך, וגם יודעים איך. המורים בעין הים החליטו שהכל פתוח לבירור, ובמיוחד השאלות הגדולות: מהו חינוך טוב, מהו למידה, מהי הוראה, מהי סביבה למידה, מהו הישג, ובית ספר - לשם מה? האפשרות שהדיון הזה יהפוך לשפה, שמרכיביה הם פתיחות, כנות ושקיפות, שיחרור מאיום וכפייה - יוצרת אינטימיות, משחקיות בין שותפים. המורים רואים בבית הספר כר נפלא לפיתוח יזמות, מתן ביטוי אישי ללומדים בו, ויותר מכל - חממה ליצירת קשרים המבוססים על אמון. המסר הכולל שיוצא מעין הים הוא כי זכותו וחובתו של כל בית ספר לעצב בעצמו את תמונת המציאות שלו.

בחרתי בצוות המורים של עין הים כאנשי החינוך שלי, כיוון שלקחו את החידות לדמיון, ליצור, מעזים באומץ לוותר על החינוך האינסטרומנטלי שעוסק בסטנדרטיזציה, תפוקות ומדידה - ומעדיפים את החינוך ההומניסטי שמקדם את חרות הלמידה, הסקרנות הטבעית, ההשכלה הרחבה, האוטנטיות האישית, האמון בזולת, הסולידריות האנושית, ההגשמה עצמית. אותו חינוך טוב שיש בו רגישות אנושית, איכפתיות, אמון והגינות, ובעיקר - חינוך המראה שכל אדם לומד יכול לקחת את גורלו ביד, להיות בן אדם. חינוך טוב, כרברי נמרוד אלוני, הוא הבטחה גרולה, ובעיני - המורים של עין הים הם דוגמה להבטחה הגרולה הטמונה במערכת החינוך בישראל.